

SZÍNHÁZ

BLOODY MARY — MARICA GRÓFNŐ

Az előadások láttán semmiképpen sem fogadható el a rendező nyilatkozata, miszerint a *Bloody Mary* és a *Marica grófnő* egymástól független, össze nem tartozó két produkció. Ellenkezőleg, a *Bloody Mary* a *Marica grófnő*ből nőtt ki. Abból a felismerésből született, amelyik a hátrányt *ügyesen* előnyvé változtatta. Nem jött össze az operett, kitaláltak egy műfajkeveréket, amelybe a már úgy-ahogy elkészült operettrészletek mellé mixeltek más jeleneteket, elsősorban Rade Šerbedžija régebbi repertoárjából (Molière: *Don Juan*), néhány verset (Dis, Petőfi, Miljković), s néhány látványos kabarészámot. Az operettből a rá következő folytatásba való átmenet csupán rutin kérdése volt. Kitalálták, hogy valakik egy (magyarul írt) feljelentés alapján nem engedélyezik a bemutatót, mert elhangzik benne három nem kívánatos, félreértésre okot adható mondat. Sebjá, előadás helyett — előadásként — nyilvános próbát tartanak. Azt nem lehet betiltani, s még az az előnye is megvan, hogy közben szabadon lehet rögtönözni, ez nem zavaró, hiszen a próba, természeténél fogva, kötetlen vagy legalábbis spontán forma. Ha nem is új, de kétségtelenül használható előadáskonstrukció alakult ki, amely akkor is leleményre vall, ha a rendezőt alakító Rade Šerbedžija bejelentése („probačemo operetu”) nem fedi a valóságot. A folytatásban ugyanis operett helyett kabarét és showműsort kapunk. Ami nem baj, mert többnyire kiváló szakmai színvonalon történik. Ezt egyfelől az egyszemélyes színház nehéz szerepét is ellátni képes, az egész előadást értően összefogó Rade Šerbedžija rendkívüli színészi tehetsége és biztos színészvezetése szavatolja, másfelől pedig a látványos koreográfiaival feldúsított (Nada Kokotović) és zömmel jól hangosított, s kiválóan interpretált (Ana Kosztovszka) dalokkal fűszerezett társadalmi-politikai aktualizmusmorzsákból szerkesztett kabarészámok segítik.

Operett, kabaré és show keveréke a címként a *Bloody Mary* — pa-

Narodno pozorište — Népszínház, Szabadka. Lengyel—Šerbedžija—Kokotović—Ristić: *Bloody Mary*. Rendező: Ljubiša Ristić. Zenei igazgató: Lengyel Gábor. Koreográfus: Nada Kokotović. Jelmész Bjanka Adžić Ursulov. Díszlet: Hupkó István. Világosító: Szagmaiszter Zoltán. Szereplők: Rade Šerbedžija, Albert János, Arok Ferenc, Barácius Zoltán, Zoran Bučević, Aleksandar Cvjetković, Nebojša Čolić, Döbren Dénés, Gyenes Zita, Dejan Đorđević, Svetislav Đorđević, Godányi Zoltán, Snežana Jakić Čolić, Jónás Gabriella, Ana Kosztovszka, Majoros Kati, Medve Sándor, Monja Milenković, Đorđe Rusić, Szűcs Hajnalka, Damir Šaban, Tallós Zsuzsa, T. Szirácki Katalin, Aleksandar Ugrinov, Varga Henrietta, Karna Margit, Kasza Éva, Korica Miklós és sokan mások.

radicsomlét, vodkát és borsot vegyítő — italkoktéll nevét kölcsönző szabadkai előadás.

Koktélszínház.

Létrejöttét tekintve különösebb alkotáslélektani jántasság nélkül észrevehető, hogy a színház előbb, szórakoztatni — és az elpártolt közepkorú magyar közönséget visszaédesgetni — kívánván, elhatározta, hogy operettet mutat be. (Nekik ez kell, vagy: ha nekik ez kell, hát legyen — meggondolásból, nem függetlenül a kötelező vidékjárástól sem!) Azután — menet közben — néhány „apróság” megnehezítette az egyszerűnek látszó elképzelés valóra váltását. Kiderülhetett többek között, hogy operettet, még ha paródia is — de erről majd később —, énekes színészek nélkül lehetetlen előadni. Majd azt is fel kellett ismerni, hogy a szigorú dramaturgiai rend szerint szerkesztett operett nem tűri meg a rögtönzéseket, nem játszható ötletek szalmakazlaként. Nem szólva arról, hogy a műfaj is éreznie kell annak, aki operettet rendez. (Nyilatkozatában Ljubiša Ristić a cigányzenével azonosította az operettet!) Mikor pedig az is kiderülhetett, hogy az újabb „szabadkai gyakorlat” ezúttal nem vezethet eredményre, annak ellenére, hogy alacsonyabb rendű műfaj — ahogy Brecht nevezte —, egy operettelőadást nem lehet összefércelni, hanem meg kell rendezni, hosszadalmas, kemény munkával, szabályainak ismeretében és betartásával, akkor kitálalták a koktélt. S hogy ez nem csupán föltételező, azt bizonyíthatják a *Bloody Mary* első „felvonását” kitevő, végtelenül halvány *Marica grófnő*-beli jelenetek, de kivált a rendezést teljesen nélkülöző Kálmán-operett előadása. (Mert — erről majd később — végül az operett is színre került, és járja a vidéket, „kultúrát” adva az erre éhezőknek.) A színház bizonytalankodására utalhat a *Marica grófnő* többször beígért, hirdetett s elhalasztott bemutatója, majd a *Bloody Mary* című produkció váratlan feltűnése és az operettet megelőző premierje is. A két előadás összetartozását a közös, azonos díszlet is sugallja.

Kétségtelen, hogy a *Bloody Mary* kabarészámai, elsősorban a hajójelenet az előadás csúcsa. A színészekből, táncosokból, énekesekből „összeállított” hajó Jugoszlávia; a szép Adrián ringatózik, ott, ahová az ország dolgozói közül egyre kevesebben juthatnak el. Sebj, ők olyan lelkesen és szépen énekelnek mindannyiunk kék tengeréről, hogy szinte ott érzik magukat a ringatózó habokon, s talán azt sem veszik észre, hogy a hajót nem ringatják, hanem dobálják a hullámok. Politikusan egy állapotra figyelmeztet a látványos és hangulatos jelenet, amely kapcsán — ha nem kritikát írnék, hanem a látható-hallható jelek vizsgálatára vállalkoznék — azon is el-eltöprenghetnék, ki az, aki az imbolygó hajó árbocát szorítja, ki az, aki mit sem törődve a hullámokkal csak evez és énekel, s ki az, aki buzgón lengeti a zászlót. Egy szemiotikust esetleg az is foglalkoztatna, hogy a közönség a dalbokréta melyik virágát hogyan fogadta, lelkesen vagy kevésbé lelkesen. A va-

lóban remek részlet vonatkozásában azonban ennél sokkal izgalmasabb arra figyelni, hogy amíg az újvidéki Szerb Nemzeti Színház pótsorokkal, színpadra ácsolt tribünökkel — ezek a *Marica grófnő* előadásán teljesen üresek maradtak — hatalmasra duzzasztott, különben is nagy nézőterének közönsége az operettalokra egyáltalán nem reagált, addig a műdalokat lelkes tapsal fogadta. Talán nem is operett-, hanem műdalvilágnézetről és -mentalitásról kellene beszélni. A közönség tetszésnyilvánítása esetleg felhívta a színházbeliek figyelmét egy Brena-hangverseny paródiájának biztos sikerére. Persze ebből a körképből a 3+2, a Sógorok, a Sanyi és a cicák s többiek számai és rajongói sem maradhatnak ki. Ily módon az is sikerülne, ami az operett színre vitelevelével nem jött be: a parodizálás. Lenne értelme, mert az operettel szemben a műzenének van valós társadalmi háttere, ízlés(telenség)beli fedezete. Az operetten gúnyolódni, kivált itt, nem nagyobb hőstett, mint a döglött oroszánt megrugdosni.

Vitathatatlan, hogy akár verseket, akár drámai monológokat ad elő, Rade Šerbedžija klasszisa magasan az előadás — s talán általában a jugoszláv színjátszás — fölé emelkedik. A *Bloody Mary* egyszemélyes színház, showműsor, Rade Šerbedžija jutalomjátéka, amit kevés színész tudna így utánacsínálni. Ahogy például a sok-sok fanyar mellékszert tartalmazó jelenetben, amely a színészbetörés címet is viselhetné, az audícióra jelentkező — a pesti főiskola felé kacsingató — magyar műkedvelő lányt gyöttri hosszú, kínos percekben keresztül, az kegyetlensége ellenére is szuggesztív, egyszerre mutatja a színészi munka nyomorát és a színészi koncentráció magasiskoláját. Mivel azonban az előadás szilárd váz nélküli számok egymásutánja — ennek következtében több befejezése van —, amelyben az ötletek nem mindig funkcionálisak. sajnálattal kell megállapítani, hogy egyik-másik megoldás a közönség számára semmit sem mond, megfegtetlen marad. Ilyen például Molière *Don Juanjának* újságpapírral borított lovasszobra, amelyre fel lehet kapaszkodni, pódium az énekes számára, ég is, de amit a nézők közül kevesen, csupán a beavatottak azonosítanak A Parancsnok Szobrával. ám itteni szerepét ők sem érthetik. Kibontatlanságában hasonlóképpen öncélúnak látszik a nyolc (6+2), számozott szépségjelölt felvonultatása, mert a kísérőzenével a rendező csak felvillantja a — közigazgatási egyseégeink közül — melyiket szeressem politikai játék lehetőségét, de megmarad ötletnek, amelynek a végéről hiányzik a poén.

A közönség láthatóan élvezi az előadást mégis mintha figyelmét inkább a főszereplő szuggesztivitása vonzaná, mint a produkció tartalmi vonatkozásai. Fontos szerephez jut a látvány s a szép lányok színes forgataga, alkárcsak a sok énekszám. Apró rózsatüskéi ellenére is kellemes, politizáló csipkelődéseivel friss színházi élmény, a *Bloody Mary* biztos, megérdemelt siker.

Nem így a *Marica grófnő*, amely — úgy tűnik — afféle muszáj-előadás. Ha már meghirdették, harmada-negyede el is készült, s beépült a *Bloody Mary*ba, legyen. Ha a *Bloody Mary* esetében elvettek valamit tőlünk, nézőktől, adtak helyette mást, elvették az operettet és kapunk helyette kabarét meg Šerbedžija showt, a *Marica grófnő* esetében ez a csere nem történt meg, az elvett operett helyett semmit sem kapunk. Vitathatatlan, hogy Albert János táncoskomikusként szinte felülmúlhatatlan, de az sem kétséges, hogy Albert ezt a szerepet a leg-hagyományosabb operettelőadásban is ugyanilyen nagyszerűen — a szerep jellegének megfelelően — játszáná el, sziporkázása nem meríti ki a parodizálás fogalmát. Vagy nem is parodizálni kívánják az operettet, a műfajt önmagával nevéssé tenni különben is értelmetlen, ha ezzel nem jár együtt a kor, a műfajért kritikátlanul rajongó mentalitás idézőjelbe tétele, hanem csak megmutatni bugyutaságát, nyilvánvalóvá tenni hazugság voltát? Ezért csupaszították le, fosztották meg díszeitől, a tánckartól, a színes forgatagtól, a csillogástól? Elképzelhető, de felesleges igyekezet, ezt már úgyis tudjuk, s különben is egy halott műfajon gúnyolódni, anélkül, hogy rajongóit is nevéssé tennénk, nem hőstett, meg céltalan is. A nézők önmaguk hamis képéről, operett-létükről ez az előadás semmit sem mond. A fiatal magyar rendezők, akiket a vidéki repertoárhagyomány olykor operettek bemutatására kényszerít, nagyon jól tudják, hogy parodizáló szándékuk akkor talál célba, ha a műfaj szabályai szerint állítják színpadra az operettet, s itt-ott elhelyezik saját idézőjeleiket, néhány hangsúlyt áthelyeznek, és ezzel gellert kap az egész előadás. A *Csárdáskirálynőt* rendező Jancsó Miklós pedig azzal mutatta meg az operettszemlélet hamisságát, talmi csillogását, hogy a szerelmi bonyodalom mellé odaszórtte a valóságosat, a szarajevói merényletet, az első világháború kitérését, s ezzel olyan „társadalmi, történelmi, ideológiai háttérrel” festett a szerelmi konfliktus mögé, amely egyből leleplezi ennek műviségét. A szabadkai előadásból hiányzik minden efféle rendezői szándék, jószereivel a rendezés ténye is kérdéses, mert a néhány óriási tulipántos láda (!?) rendszertelen ki-be tologatása semmiképpen sem nevezhető rendezésnek. Csupán ötletszegénységre vall. A kivitelezés szegénysége sem igazolható, s nem is fair, sem a közönséggel, sem a társulattal szemben, kivált, ha nincs mögötte egy szilárd rendezői elképzelés. A *Bloody Mary* után olyan a *Marica grófnő* előadása, mintha egy másik színház produkciója lenne, a táncos-énekes statiszták a színházi büfében maradtak, a hangosító be-

Narodno pozorište — Népszínház, Szabadka. Kálmán—Lengyel: Marica grófnő. Rendező: Ljubiša Ristić. Zenei igazgató: Lengyel Gábor. Koreográfus: Nada Kokotović. Jelmez: Bjanka Adžić Ursulov. Díszlet: Hupkó István. Szereplők: Jónás Gabriella, Medve Sándor, Szűcs Hajnalka, Korica Miklós, Árok Ferenc, Gyenes Zita, Albert János, Karna Margit, T. Szirácki Katalin, Vajda J. Tibor, Godányi Zoltán, Barácius Zoltán, Búbos András.

rendezéseket pedig már leszerelték volna. Lengyel Gábor Kálmán-paródiáján nyilván a műszerek sem segíthettek volna. Ő láthatóan nem tud mit kezdeni az operett zenéjével, inkább szegényíti és torzítja, mintsem vele azonos szinten parodizálja. A *Marica grófnő* előadása folyamán látszik, hogy Hupkó István jól elképzelt díszlete a báránnyelűs eget és a síkság búzaföldet idéző tágasságát éppen úgy eszünkbe juttatja, mint a grófi kastélyt, a tükrös, nagyvárosi mulatót pedig éppen úgy, mint a szabadkai szecessziót, de tánckar nélkül a több funkcióra tervezett háttérrel aligha töltheti be szerepeit.

Elképzelhető, hogy a szándékos szegénységnek koncepciót kellene kifejeznie, de a színpadon csak szegénység van, koncepció nincs, vagy legalábbis észrevétlen marad. Régióta nem játszott operettet a szabadkai magyar társulat, egyszerűen mert nincsenek megfelelő énekes színészei, a közönség is elszokott ettől a műfajtól, s a *Marica grófnő* láttán nem is valószínű, hogy újból rászokik. Ha néhány évvel ezelőtt ilyen bemutatót tart a színház, leszedik róla — joggal — a keresztvizet, vagy tudomást sem vesznek róla, most viszont a régieknél semmivel sem jobb, sőt messzemenően gyatrább előadás láttán az itteni és a Vajdaságon kívüli lapok is többnyire lelkesedéssel írnak róla, felfedezik az addig kutyába se vett operettet, s feldicsérik. Ki érti ezt? Vagy túl egyszerű az egész: csak arról van szó, hogy nem az előadás a fontos, hanem az, aki csinálja, akárhogyan is? S a mundér becsülete? Azzal már senki sem törődik?

GEROLD László

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

ZDRAVKO MANDIĆ RETROSPEKTÍV KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Zdravko Mandić huszonöt éves alkotómunkásságát mutatta be az a kiállításorozat, amely 1986. november 27-én Zrenjaninban nyílt meg, a tárlatot ez után több vajdasági városban, Zomborban, Szabadkán, Mitrovicán, Pancsován és Újvidéken is bemutatták. Ez év márciusában a szabadkai művészetkedvelőknek nyújtott rendkívüli élményt a Képzőművészeti Találkozó épületének első emeletén, április végén pedig a zágrábi Karas Galériában mutatták be a tárlat anyagát.

Zdravko Mandić 1935-ben született Podkozarjében, Zrenjaninban él és dolgozik. Az Akadémiát 1963-ban végezte el Belgrádban Zoran Petrović tanítványaként, aki a vajdasági művésztelek egyik kezdeményezője volt. Mandić ma az Écskai Művésztelep vezetője. Elvégezte az